

УДК 81'42:82.111-5:[274/278]

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2019-2-7>

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОАКТОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСКУРСИВНИХ СТРАТЕГІЙ В АНГЛОМОВНИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ПРОПОВІДЯХ

Макарова Тетяна Миколаївна,
аспірант кафедри англійської мови і методики її викладання
Херсонський державний університет
masalovatn@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6816-8668

Стаття присвячена дослідженню стратегій і тактик, що використовуються проповідником в англійській протестантській проповіді. Значна увага приділяється зумовленості дискурсивних стратегій комунікативними інтенціями проповідника і їх дослідженню з позиції теорії мовленнєвих актів.

Мета нашої наукової розвідки полягає у встановленні співвіднесення дискурсивних стратегій і тактик із іллокутивними типами мовленнєвих актів, що функціують в англійській протестантській проповіді. Досягнення цієї мети передбачає вирішення трьох завдань: 1) визначити набір дискурсивних стратегій і тактик проповідника; 2) обґрунтувати їх зумовленість комунікативними інтенціями адресанта; 3) з'ясувати типи іллокутивних мовленнєвих актів, що є характерними для кожної дискурсивної стратегії.

Дослідження виконано із застосуванням загальнонаукових (синтезу, аналізу, суцільної вибірки, класифікації та систематизації) та власне лінгвістичних методів аналізу. Інтент-аналіз використовується для виявлення актуальних намірів проповідника за характером його комунікативної поведінки. Дискурсивно-лінгвопрагматичні методи і прийоми застосовуються для виявлення особливостей реалізації мовленнєвих актів на ґрунті певних стратегій.

У статті надається визначення мовленнєвого акту і дискурсивної стратегії як провідних категорій лінгвопрагматики, зазначаються основні підходи до класифікації цих понять.

Зазначається, що персуазивна стратегія є глобальною стратегією англійської протестантської проповіді і зорієнтована на втілення комунікативної мети, що полягає у зміні поведінки, свідомості та моделі світу реципієнтів проповіді відповідно до протестантської релігійної доктрини.

Локальні стратегії відповідають додатковим комунікативним цілям проповідника: стратегія встановлення контакту (фатична) – привертання й утримання уваги реципієнта; пояснювальна – надання і роз'яснення інформації щодо основних засад протестантизму; аргументативна, маніпулятивна, сугестивна – здійснення впливу на раціональне мислення та підсвідомість реципієнта; валоративна – утворення позитивного іміджу проповідника і протестантської церкви та дискредитація інакомислячих; заклична – спонукання діяти відповідно до настанов проповідника. Для кожної зі стратегій виявлено набір тактик, націлених на реалізацію глобальної і локальних стратегічних цілей.

У статті демонструється використання проповідником різних іллокутивних типів мовленнєвих актів, що сприяє підсилению бажаного перлокутивного впливу на слухачів і реалізації зазначених стратегій і тактик. Основний засіб реалізації стратегії встановлення контакту (фатичної) становлять асертиви і контактиви, пояснювальної і аргументативної стратегій – асертиви, маніпулятивної стратегії – асертиви і директиви, сугестивної стратегії – асертиви і експресиви, валоративної стратегії – експресиви, закличної стратегії – директиви.

Ключові слова: мовленнєвий акт, глобальна стратегія, локальна стратегія, тактика, англійська протестантська проповідь.

PECULIARITIES OF THE REALISATION OF SPEECH ACTS IN DISCURSIVE STRATEGIES OF ENGLISH PROTESTANT SERMON

Makarova Tetiana Mykolaivna,
Postgraduate Student of the Department of the English Language and Methods of its Teaching
Kherson State University
masalovatn@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6816-8668

The article is devoted to the study of the strategies and tactics that are used by the preacher in English protestant sermon. This paper focuses on the dependence of discursive strategies on the communicative intentions of the preacher and their studying from the standpoint of the theory of speech acts.

The aim of our scientific search is to reveal the correlation of discursive strategies and tactics with the illocutionary types of speech acts functioning in English protestant sermon. The article defines a set of discursive strategies and tactics, which depend on the preacher's communicative intentions. It also clarifies the types of illocutionary speech acts characteristic of each discursive strategy.

The article gives the definition of speech act and discursive strategy and specifies the main approaches to the classification of these concepts. It is noted that the persuasive strategy is a global strategy of English protestant sermon.

Local strategies correspond to the additional communicative goals of the preacher: the contact establishing strategy (phatic) answers the purpose to attract and retain the attention of the recipient; explanatory strategy – to provide and explain information on the basic principles of Protestantism; argumentative, manipulative and suggestive strategies – to influence recipient's rational thinking and subconsciousness; valorative strategy – to create a positive image of the preacher and Protestant church and to discredit the dissenters; appealing strategy – to call recipients to act in accordance with the preacher's instructions. A set of tactics has been described for each of the strategies.

The article demonstrates the use of various illocutive types of speech acts in English protestant sermon. The contact establishing strategy (phatic) is realized by means of assertives and phatic speech acts, explanatory and argumentative strategies – by means of assertives, manipulative strategy – by means of assertives and directives, suggestive strategy – by means of assertives and expressives, valorative strategy – by means of expressives, appealing strategy – by means of directives.

Key words: speech act, global strategy, local strategy, tactics, English protestant sermon.

1. Вступ

Однією із центральних проблем сучасної лінгвістики є вивчення комунікативної функції мови, що передбачає залучення прагматичного аспекту до галузі лінгвістичних досліджень. Особливий інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників у руслі лінгвопрагматики викликають стратегії і тактики мовця, їх зумовленість комунікативними інтенціями суб'єкта мовлення і дослідження з позиції теорії мовленнєвих актів.

Мета нашої наукової розвідки полягає у встановленні співвіднесення дискурсивних стратегій і тактик із іллокутивними типами мовленнєвих актів, що функціують в англійській протестантській проповіді. Досягнення цієї мети передбачає вирішення трьох завдань: 1) визначити набір дискурсивних стратегій і тактик проповідника; 2) обґрунтувати їх зумовленість комунікативними інтенціями адресанта; 3) з'ясувати типи іллокутивних мовленнєвих актів, що є характерними для кожної дискурсивної стратегії.

Методи й прийоми дослідження зумовлені метою та завданнями наукової розвідки. Для збору й аналізування мовного матеріалу залучено загальнонаукові методи синтезу, аналізу, суцільної вибірки, класифікації та систематизації. Інтент-аналіз використовується для виявлення актуальних намірів проповідника за характером його комунікативної поведінки. Дискурсивно-лінгвопрагматичні методи і прийоми (контекстуальний, мовленнєвоактовий, експлікації імплікатур, дискурсивно-стратегічний) застосовуються для виявлення особливостей реалізації мовленнєвих актів на ґрунті певних стратегій.

2. Глобальні і локальні дискурсивні стратегії проповідника

Дієвість лінгвопрагматичного дослідницького ракурсу забезпечує висування на перший план провідних категорій дискурсивно-прагматичної лінгвістики – мовленнєвого акту, стра-

тегії і тактики – у їхній діалектичній взаємодії. Під мовленнєвим актом розуміємо процес дискурсивно-мовленнєвої взаємодії комунікантів на ґрунті комунікативної мети мовця, результатом якої є висловлення. У нашому дослідженні ми дотримуємося класифікації, згідно з якою виокремлюють сім основних типів іллокутивних актів: асертиви, директиви, комісиви, експресиви, декларативи, квеситиви та контактиви (Безугла, 2007).

Комунікативна взаємодія у релігійному дискурсі отримує реалізацію у дискурсивній стратегії, яку ми услід за І.Є. Фроловою визначаємо як «феномен, що належить свідомості людини, втілюється у мовленні та конструює комунікативний процес» (Фролова, 2006: 207). Для опису стратегічних параметрів англійської протестантської проповіді послуговуємося концепцією Т.А. ван Дейка, яка передбачає поділ стратегій на глобальну (стратегія всього дискурсу, загальна стратегія учасника мовленнєвої взаємодії, яка контролює результати на локальних етапах і реалізується за допомогою локальних стратегій), локальні (стратегії, спрямовані на досягнення більш конкретних цілей) і мовленнєві (функціональна одиниця послідовності дій, яка сприяє розв'язанню локального або глобального завдання) (Дейк, 1989).

Глобальною стратегією англійської протестантської проповіді нами визначено **персуазивну стратегію**, яка зорієнтована на втілення комунікативної мети, що полягає у зміні поведінки, свідомості та моделі світу реципієнтів проповіді відповідно до протестантської релігійної доктрини.

На локальних етапах глобальна стратегія втілюється за допомогою підпорядкованих їй локальних стратегій, спрямованих на досягнення більш конкретних намірів проповідника, а саме:

– привертання й утримання уваги реципієнта;

- надання і роз’яснення інформації щодо основних засад протестантизму;
- здійснення впливу на раціональне мислення та підсвідомість реципієнта;
- утворення позитивного іміджу проповідника і протестантської церкви та дискредитація інакомислячих;
- спонукання діяти відповідно до настанов проповідника.

Відповідно до цих цілей вважаємо доцільним виділити такі локальні стратегії: стратегію встановлення контакту (фатична), пояснювальну, аргументативну, маніпулятивну, сугестивну, валоративну і закличну (рис. 1). Для кожної із зазначених стратегій нами виявлено набір тактик, націлених на реалізацію глобальної і локальних стратегічних цілей, які досліджуються нами із залученням теорії мовленнєвих актів.

3. Мовленнєвоактова реалізація дискурсивних стратегій і тактик

Необхідність привернути й утримати увагу реципієнта відповідає **локальній стратегії встановлення контакту** з парафіянами, яка дає змогу проповіднику знайти з ними спільну мову, контролювати їхню мисленнєву діяльність, побудити їх сприймати проповідь. Ця стратегія охоплює тактики *зближення та*

ведення діалогу, основними засобами реалізації яких виступають контактиви й асертиви.

Слід зазначити, що особливу роль у налаштуванні пастви на сприйняття проповіді відіграють непрямі мовленнєві акти, зокрема асертиви. Одним із найпоширеніших засобів їх реалізації є використання питальних конструкцій (Schmitt 2000: 165): *What does the Bible have to say about your problems?* (Graham, 1958) +> *The Bible will help to solve all your problems: Q(p)+>A(p)*. Комунікативний смисл наведеного запитання не полягає в тому, щоб одержати позитивну чи негативну відповідь пастви, це спроба проповідника зацікавити слухачів і підкреслити актуальність інформації, яку він збирається повідомити.

Пояснювальна стратегія дає змогу надати та роз’яснити інформацію щодо основних положень протестантської доктрини. Пояснювальна стратегія в англійській протестантській проповіді охоплює *тактики нарації, інтерпретації дійсності і проведення аналогії*. Провідна роль у реалізації цих тактик належить мовленнєвим актам асертивного типу, що дають змогу описувати деякий стан реальності відповідно до релігійної доктрини протестантизму, констатувати догматичні положення і відобра-

Рис. 1. Взаємозв’язок локальних цілей і стратегій проповідника у тексті англійської протестантської проповіді

жати міркування проповідника щодо певних релігійних тем, біблійних і мирських подій, наприклад: *A man swam from the wreck to one of the lifeboats, but they had no room to take him on. When they refused, he seized hold of the boat with his right hand, but they took a sword and cut off his fingers. When he had lost the fingers of his right hand, the man was so earnest to save his life that he seized the boat with his left hand. They cut off the fingers of that hand too. Then the man swam up and seized the boat with his teeth. Now they had compassion on him and relented. They could not cut off his head, so they took him in, and the man's life was saved. Why? Because he was in earnest* (Moody). Інтерпретуючи події, зображені у наведеній історії, проповідник знайомить прихожан з одним із основних принципів протестантизму, а саме з необхідністю широї віри і завзятого пошуку Бога як єдиного шляху до спасіння. Крім того, проповідник сам пропонує тлумачення проблеми і надає готову відповідь на своє запитання, тим самим намагаючись переконати адресата і затвердити думку, що в нього вже склалася.

Здійснення впливу на раціональне мислення та підсвідомість реципієнта відбувається завдяки **аргументативній, маніпулятивній та сугестивній** стратегіям.

Аргументативна стратегія спрямована на переконання адресата в істинності висунутої гіпотези, її прийняття ним, згоду (Скуратовська, 2000: 328). За допомогою низки доводів проповідник прагне змінити базові установки і погляди реципієнтів, наприклад: *Why is this the case? For this reason: for redeemed sinners, every good thing – indeed every bad thing that God turns for good – was obtained for us by the cross of Christ ... Therefore everything that you enjoy in Christ – as a Christian, as a person who trusts Christ – is owing to the death of Christ* (Piper, 2000).

Стратегія аргументування реалізується, за нашими спостереженнями, за допомогою мовленнєвих актів асертивного типу завдяки тактикам раціональної аргументації (звертання до вже існуючих цінностей адресата, логічне доведення) і емоційної аргументації (звернення до емоцій, суб'єктивного сприйняття світу з порушенням причинно-наслідкових зв'язків).

Маніпулятивна стратегія передбачає зміну поведінки, ментального й емоційно-психічного стану реципієнта шляхом здійснення прихованого впливу (Шкіцька, 2012: 8), спрямованого на досягнення бажаного ефекту

чи запобігання небажаному результату (Шкіцька, 2012: 59). Дослідження стратегії маніпулювання на матеріалі англійських протестантських проповідей дало нам змогу виділити низку тактик: *тактику викривлення інформації/фактів, створення позитивного/негативного образу майбутнього*.

Більшість мовленнєвих актів, що реалізують стратегію маніпулювання, є імплікативними. За імпліцитною іллокуцією це асертиви і директиви, наприклад: *We simply take life and breath and health and friends and everything for granted. We think it is ours by right* (Piper, 2000). +> *We must understand that everything we have in our lives is presented to us by God: A(p)+>A(p)&D(q)*.

Сугестивна стратегія передбачає вплив на психіку людини, пов'язаний зі зниженням критичності під час сприйняття нав'язаного змісту, який не вимагає ні логічного обґрунтування, ні оцінювання інформації, що слугувало підставою виокремлення нами *тактики нав'язування*. Часто єдиним підтвердженням висловленої проповідником думки є його безапеляційна впевненість в її істинності, що дало нам змогу виокремити *тактику апелювання до авторитету*. Сугестії притаманна спекуляція і експлуатація страхів людини, на підставі чого нами виокремлено *тактику залякування*, наприклад: *And besides being creatures with no claim on our Creator, we are sinners. We have fallen short of his glory. ... The wrath of his justice is kindled against us. All we deserve from him is judgment* (Piper, 2000). Реалізують сугестивну стратегію асертиви та експресиви.

Утворення позитивного іміджу проповідника та дискредитація інакомислячих відбувається у межах **валоративної стратегії**, наприклад: *May God wake up a slumbering church!* (Moody). У наведеному прикладі вживання окличного речення і лексеми *slumbering* дає змогу проповіднику висловити осуд щодо бездіяльності церкви. Саме експресиви дають змогу виразити психічний стан або певні почуття мовця, його реакцію на стан речей, зафіксований у пропозиції (Searle, 1986: 253). Їх перлокутивна мета полягає в зміні емоційного стану адресата. Валоративна стратегія охоплює *тактику позитивної оцінки, дискредитації, порівняння*.

Заклична стратегія націлена на спонукання адресата до виконання вказаних проповідником дій, зміну поведінки та думок вірян відповідно до його настанов. Саме мовленнєві акти директивного типу мають ілло-

кутивну ціль виразити спонукання адресата до певної дії і перлокутивну мету змусити його виконати цю дію; суттєвою умовою успішності директивів є вираження спонукання адресата здійснити дію (Searle, 1986: 252).

Дослідження закличної стратегії на матеріалі англомовної протестантської проповіді дало нам змогу виокремити низку тактик (*тактику поради, прохання, спонукання, застереження і заборони*), які реалізуються експліцитними директивними актами з різним ступенем інтенсивності іллокутивної сили, наприклад: *We must learn what happened to us. We must be taught these things* (Piper, 2000) (спонукання).

4. Висновки

Підсумовуючи, зазначимо, що дискурсивні стратегії англомовної протестантської проповіді представлені глобальною персуазивною стратегією та системою локальних стратегій і тактик, які дають змогу реалізувати комунікативну мету та різнопланові цілі проповідника.

Реалізація мовленнєвих актів різних іллокутивних типів відбувається у межах певних стратегій: асертиви становлять основний засіб реалізації стратегії встановлення контакту (фатичної), пояснювальної, аргументативної, маніпулятивної і сугестивної стратегій. Контактиви – стратегії встановлення контакту (фатичної), директиви – маніпулятивної та закличної стратегій, експресиви – сугестивної та валоративної стратегій. Декларативів і квеситивів у нашому масиві даних не зафіксовано.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні лексико-стилістичних властивостей виокремлених стратегій і тактик, а також визначенні їх ролі в структурно-композиційному розгортанні англомовної протестантської проповіді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.
2. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
3. Скуратовська Т.А. Синтаксичний повтор як засіб аргументації в юридичному дискурсі. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка. Фак-т іноземної філології, 2000. С. 328–338.

4. Фролова І.Є. Дискурсивна стратегія як когнітивно-комунікативний феномен. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 82. Т. 2. С. 207–209.
5. Шкіцька І.Ю. Маніпулятивна стратегія позитиву в українській мові : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Тернопіль, 2012. 484 с.
6. Graham B. Christ's Answer to the World. URL: <http://www.jesuschristonly.com/sermons/billy-graham/christs-answer-to-the-world.html> (дата звернення: 31.07.2019).
7. Moody D.L. Tomorrow May Be Too Late. URL: https://www.biblebelievers.com/moody_sermons/m4.html (дата звернення: 31.07.2019).
8. Piper J.S. Boasting Only in the Cross. URL: <https://www.desiringgod.org/messages/boasting-only-in-the-cross> (дата звернення: 31.07.2019).
9. Schmitt H. Zur Illocutionsanalyse monologischer Texte. Moskau : Lang, 2000. 302 s.
10. Searle J.R. Meaning, Communication, and Representation. *Philosophical Grounds of Rationality: Intentions, Categories, Ends*. Oxford : Clarendon, 1986. P. 209–226.

REFERENCES:

1. Bezuhla, L.R. (2007). Verbalizatsiia implitsytnyh smysliv u nimetskomovnomu dialohichnomu dyskursi : monohrafiia [Verbalization of implicit senses in the German dialectical discourse: a monograph]. Kharkiv : KhNU imeni V.N. Karazina, 332 p. [in Ukrainian].
2. Dejk, T.A. van. (1989) Yazyk. Poznanye. Kommunykatyia [Language. Cognition. Communication]. Moskow : Prohress, 312 p. [in Russian]
3. Skuratovska, T.A. (2000) Syntaksychnyi povtor yak zasib arhumentatsii v yurydychnomu dyskursi [Syntactic repetition as means of argumentation in legal discourse]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu: zb. nauk. prats*. Kyiv: KNU imeni T. Shevchenka. Fakultet inozemnoi filolohii, pp. 328–338. [in Ukrainian].
4. Frolova, I.Ye. (2006). Dyskursyvna stratehiia yak kohnityvno-komunikatyvnyi fenomen [Discursive strategy as cognitive and communicative phenomenon]. *Kultura narodov Prychornomoria*. No. 82. Vol. 2, pp. 207–209. [in Ukrainian].
5. Shkitska, I.Yu. (2012). Manipulyatyvna stratehiia pozytyvu v ukraïnskii movi [Positively-coloured manipulative strategy in the Ukrainian language] (Doctor's thesis). Ternopil, 484 p. [in Ukrainian].
6. Graham, B. (2000). Christ's Answer to the World. Retrieved from: <http://www.jesuschristonly.com/sermons/billy-graham/christs-answer-to-the-world.html> [in English].
7. Moody, D.L. Tomorrow May Be Too Late. Retrieved from: https://www.biblebelievers.com/moody_sermons/m4.html [in English].
8. Piper, J.S. (1958). Boasting Only in the Cross. Retrieved from: <https://www.desiringgod.org/messages/boasting-only-in-the-cross> [in English].
9. Schmitt, H. (2000). Zur Illocutionsanalyse monologischer Texte. Moskau : Lang. 302 s. [in German].
10. Searle J.R. (1986). Meaning, Communication, and Representation. *Philosophical Grounds of Rationality: Intentions, Categories, Ends*. Oxford : Clarendon, pp. 209–226. [in English].

Стаття надійшла до редакції 26.07.2019.
The article was received 26 July 2019